

Waarborgen voor kwaliteit gemeentearchitect

De stadsarchitect > Tekst: Kees van Esch

De stadsarchitect dan wel de stadsbouwmeester staat in veel gemeenten hernieuwd in de belangstelling. In vervolg op eerdere discussies die Architectuur Lokaal samen met de stadsbouwmeester van Haarlem en de stadsarchitect van Amersfoort organiseerde, reageren Kees van Esch (directeur Gelders Genootschap) en Albert Fien (stedenbouwkundige).

Superman is geen oplossing voor alle kwalen

De stadsarchitect > Tekst: Albert Fien

Prima, die hernieuwde aandacht voor de stads-architect. Een deskundig en betrokken adviseur die een zinvolle bijdrage kan leveren aan de kwaliteit van de stad. Verstandig om als wethouder zo iemand naast je te hebben bij het ontwikkelen van de visie op en de planvorming voor ruimtelijke structuren, infra, bebouwing, groen en openbare ruimten. Ik merk dat onze adviseurs, de rayonarchitecten (die overigens ook door de gemeenteraden zijn benoemd) steeds meer opschuiven in de rol van, laten we zeggen, gemeentearchitect. Ze worden betrokken bij de eerste gesprekken over beleid en bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en nemen ook vaker zelf het voortouw bij beleidsinitiatieven. Een collega vertelde me onlangs dat ze zich steeds meer "de rechterhand van de wethouder voelde".

Bij Gelders Genootschap is doelbewust gewerkt aan de transformatie van de rol van de rayonarchitect: van plantoetsers naar adviseurs die vroegtijdig betrokken is bij de planvorming. Hij/zij overlegt met opdrachtgevers en architecten, draagt oplossingen aan, participeert in projectteams en brengt als intermediair en regisseur partijen en expertises bij elkaar. In die functie moet je natuurlijk deskundig zijn op het brede vakgebied. Er komen immers wekelijks vele grote en kleine projecten en plannen voorbij en in al die situaties wordt een zinvolle bijdrage gevraagd. Daarbij is het van belang dat je over goede communicatieve eigenschappen beschikt en zo vertrouwen wint en respect afdwingt, niet alleen bij bestuurders, maar juist ook bij vakgenoten en burgers.

Hier en daar is onze rayonarchitect al formeel benoemd tot gemeentearchitect. Ook zonder deze

officiële titel treedt hij/zij al vaak in die rol op. In de praktijk alleen werkend, maar wel met een ruim mandaat van een onafhankelijke commissie. Met andere woorden, hij/zij kan altijd terugvallen op een brede commissie of op de collega's van Gelders Genootschap, waar veel expertise en ervaring gedeeld wordt. Ik vind dat een duidelijk voordeel ten opzichte van een solitair optredende stadsarchitect. Daar komt bij dat onze rayonarchitect dikwijls samenwerkt met een door de raad benoemd burgerlid: een extra waarborg voor draagvlak in de lokale samenleving.

Ook richting aanvragers van de omgevingsvergunning en architecten is het optreden van een rayonarchitect onder mandaat van belang: als je er samen niet uitkomt of je hebt als architect het gevoel dat je steeds niet op een lijn zit met de rayonarchitect, dan heb je, volgens mij, het recht om met een commissie te overleggen. Zowel de gesprekken met de rayonarchitect als de bijeenkomsten met de commissie zijn in principe openbaar en voor ieder toegankelijk. Een transparant proces is logisch en wenselijk, want bouwen gaat alle inwoners van een gemeente aan!

Adviseren over de kwaliteit van de stad, het dorp of het landschap is een mooie taak. Zeker als dat gebeurt met de mensen uit het dorp of de wijk. De rayonarchitect treedt dan meer op als regisseur van de discussie met belanghebbenden: de inwoners. Deze hebben veel kennis van hun woonomgeving en door samenwerking wordt het onderhoud van de gebouwde omgeving later ook beter gedeeld en opgepakt.

Advisering is evenwel ook een verantwoordelijke taak. Er spelen veel belangen. Als het niet goed gaat,

kunnen gemeenten met langdurige juridische kwesties en mogelijke schadeclaims te maken krijgen. Ook daarom moet je adviseurs niet alleen verantwoordelijk maken, maar het zo regelen dat er een systeem is van kwaliteitscontrole op de advisering, vanuit een gekwalificeerd bureau met een (gecertificeerd) kwaliteitmanagementsysteem. Stadsarchitecten zijn prima, maar wat mij betreft heeft de inzet van onder mandaat van commissies voor ruimtelijke kwaliteit werkende rayon- of gemeentearchitecten toch wel duidelijk de nodige voordelen. Voor gemeentebestuurders en voor burgers!

STADS ARCHITECT BOUWMEESTER

Sinds het verschijnen van de architectuurnota *Een cultuur van ontwerpen* voeren en voeden het Stimuleringsfonds voor Architectuur, de lokale architectuurcentra, de BNSP en Trancity het debat over het speerpunt *Het versterken van de positie van stedenbouw en het regionale ontwerp*. De architectuurnota constateert een verzwakte positie van het institutionele ontwerp bij gemeenten.⁽¹⁾ Het valt op dat juist een stadsbouwmeester afwijzend op de nota reageerde.⁽²⁾

Door de toenemende aandacht voor en (bestuurlijke) roep om de stadsbouwmeester kan een wending ontstaan die de positie van de stedenbouw verder verzwakt.⁽³⁾ De stedenbouw binnen gemeenten wordt gefinancierd uit projecten en uit de gemeentebegroting, beide staan onder grote druk. Het mag niet zo zijn dat kracht en kwaliteit van de stedenbouwkundige discipline juist nu wordt ingewisseld tegen stadsbouwmeesterschap.

Bij mijn vertrek als hoofd van de afdeling Stedenbouw en Cultuurhistorie in Apeldoorn kopte De Stentor *Mooi Apeldoorn in gevaar* en pleitte het lokale architectuurcentrum voor de aanstelling van een stadsbouwmeester. Het gemeentebestuur reageerde: 'Apeldoorn is geen gemeente voor grote ego's, ruimtelijke kwaliteit is verankerd in de haarvaten van onze organisatie.'⁽⁴⁾

Het valt op dat de vraag naar de stadsbouwmeester vaak klinkt in gemeenten waar de stedenbouwkundige discipline is gemarginaliseerd. Er is geen zicht op hoe stadsbouwmeesterschap functioneert; in en buiten de lijnorganisatie, met of zonder lokale ontwerpende discipline. Hoe functioneert een generaal met en een

zonder leger? Waar gaat het goed en waar gaat het fout binnen gemeenten en wat zijn hierbij bepalende factoren, waarom is Den Haag gestopt, hoe gaat Enschede verder? Veel vragen die in het RIGO onderzoek niet worden gesteld, een kans gemist.⁽⁵⁾ Herman Wals van de gemeente Haarlem deed in 2008 een verkenndend onderzoek naar de organisatie van stedenbouw in enkele gemeenten, dit leent zich voor verdieping en verbreding.

De stadsbouwmeester wordt te vaak ingezet als een oneliner. De superman is geen oplossing voor alle kwalen, verbreed het debat naar de voorwaarden voor kwaliteit in gemeenten!

Noten

1. *Een cultuur van ontwerpen. Visie architectuur en ruimtelijke ordening*, september 2008.
2. Maarten Schmitt, www.archined.nl, 14 oktober 2008.
3. Stedenbouw te lezen als: stedenbouw, landschapsarchitectuur, ontwerp openbare ruimte, cultuurhistorie, en welstand in onderlinge samenhang.
4. Wethouder Fokko Spoelstra, symposium *Op los zand kun je niet bouwen*, 19-03-2009.
5. RIGO, *Balans van de Stedenbouw*, januari 2010